TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 95

El Forat de Conqueta, poblament neolític i usos funeraris del 3r i 2n mil·lenni en el Prepirineu de Lleida

PALOMA GONZÁLEZ MARCÉN[1], ELENA GARCÍA GUIXÉ[1], JEZABEL PIZARRO BARBERÀ[1]

Descobriment del jaciment i campanyes d'excavació

Durant una prospecció geològica al mes d'agost del 2004, al terme municipal de les Avellanes-Santa Linya (Noguera), es va descobrir una petita escletxa amb restes òssies humanes i fragments de ceràmica i de sílex en superfície. La inspecció externa de la paret calcària va plantejar la possibilitat que aquesta escletxa fos l'entrada a un passadís natural d'accés a una cavitat de dimensions més grans, la qual era visible des d'una segona obertura situada per sobre de l'escletxa. Una primera inspecció d'aquests materials arqueològics va suggerir que es tractava d'un enterrament col·lectiu d'adscripció al calcolític-bronze antic, en què destaca el bon estat de conservació del dipòsit sense aparents alteracions antròpiques recents.

Aquest fet va resultar especialment rellevant en la primera valoració del jaciment atès que, malgrat l'abundància de coves i abrics d'ús sepulcral coneguts al Prepirineu lleidatà des de la primera meitat del segle XX (Serra i Vilaró, 1924; Maluquer, 1945), pocs d'ells havien estat excavats seguint un protocol metodològic rigorós i, fins i tot, el coneixement que es té de molts d'aquests es limita a conjunts de materials descontextualitzats.

Arran d'aquesta troballa i donat l'interès de la seva excavació, es va dur a terme, de l'1 al 15 de juliol de 2005, una primera intervenció arqueològica al jaciment, que va passar a ser denominat Forat de Conqueta, per tal d'avaluar tant la potencialitat com les característiques del conjunt arqueològic així com per definir de forma més ajustada el seu enquadrament cronocultural.

1 Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria. Facultat de Lletres. Universitat Autònoma de Barcelona. 08193 Bellaterra

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 96

Aquesta primera intervenció al Forat de Conqueta (Pizarro *et alii,* 2005) es va limitar a l'excavació de la part distal del passadís d'accés a la cavitat i es van recuperar restes humanes pertanyents a un mínim de set individus. En el que fa referència a les troballes artefactuals d'aquesta primera intervenció, el material arqueològic recuperat estava format per indústria òssia, indústria lítica i restes ceràmiques (entre les quals destacaven un fragment de vora amb decoració campaniforme regional i diversos fragments d'un vas decorat amb ungulacions), la qual cosa va reforçar la hipòtesi inicial de la caracterització del jaciment com un enterrament col·lectiu amb una probable adscripció cronocultural al període calcolític-bronze antic.

Des del mes d'abril al mes de juny de 2006 es va fer una segona intervenció arqueològica que va finalitzar l'excavació del corredor que donava accés a una cavitat o sala, que també va ser objecte d'excavació. Aquesta sala va passar finalment a caracteritzarse com a part d'un sistema càrstic en el qual només els darrers nivells de rebliment corresponien a l'ús funerari detectat a la primera campanya d'excavació i que, juntament amb un conjunt de materials adscrits al neolític, es relacionava amb les dues obertures d'accés exterior detectades.

Al llarg dels darrers mesos de l'any 2006 i el 2007 es va fer una darrera intervenció arqueològica, tant a l'interior de la cavitat com a les àrees circumdants, per tal de caracteritzar la totalitat del sistema càrstic del Forat de Conqueta (Mora *et alii,* 2008).

L'objecte d'aquesta publicació és la presentació dels resultats preliminars de les campanyes d'excavació de 2005 i 2006, en les quals es va confirmar la hipòtesi del dilatat ús funerari com a enterrament col·lectiu d'aquesta cavitat amb la recuperació de les restes antropològiques de més de 40 individus i de material artefactual relacionable tant amb ofrenes funeràries com amb indicadors de les activitats rituals que s'hi feien, en les quals l'encesa de foc i la cremació dels morts sembla haver tingut un paper central. A més, es va documentar un nivell d'ús anterior de la cavitat com a espai d'emmagatzematge que s'ha pogut ubicar en un moment avançat del Neolític antic.

EL JACIMENT DEL FORAT DE CONQUETA: SITUACIÓ I CARACTERÍSTIQUES GENERALS

El Forat de Conqueta se situa al terme municipal de les Avellanes-Santa Linya, a la comarca de la Noguera, província de Lleida. El jaciment és a l'anomenat barranc de Conqueta, a la serra de les Forques, a una altitud de 500 metres sobre el nivell del mar. Es tracta d'una zona muntanyosa, amb valls com les d'Àger i la Coma de Meià i un seguit de serres intermèdies com Montclús, Sant Mamet, Sant Miquel, Mont-roig, la Carbonera, que acullen coves i avencs de diferent entitat. Forma part del sistema càrstic de massissos calcaris al curs mitjà del riu Segre, localitzat a les serres marginals exteriors de la serralada pirenaica i dins la zona de contacte entre la depressió Central i els Prepirineus.

El jaciment es troba a 100 m de la carretera LV-9042, amb un desnivell respecte d'aquesta d'uns 30 m. Hi ha una espessa vegetació arbustiva, formada per alzines i roures, que en fa difícil la localització. Accedir a la cavitat és un segon obstacle ja que se situa a uns 3 m del sòl en una paret vertical orientada al sud-oest.

La cavitat, d'origen natural, presenta un passadís d'accés en forma de tub el·lipsoïdal, amb una orientació SW/NE, amb unes dimensions de 7,05 m de llargària i d'una alçària que oscil·la des d'uns 4 m a l'extrem exterior fins a 1,5 m en la seva part

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 97

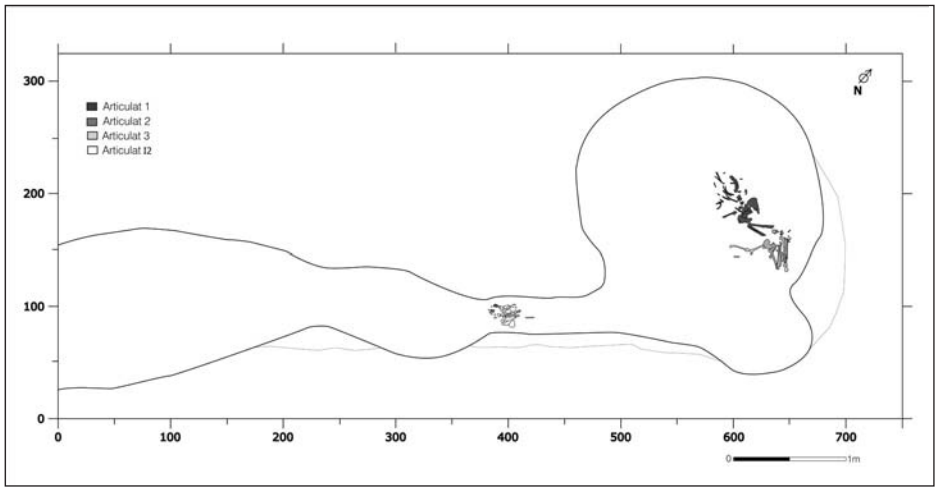

Figura 1 - Planta del jaciment del Forat de Conqueta amb els individus articulats documentats

final, amb sectors, al llarg del passadís, on l'alçària no arriba als 0,5 m. La seva amplada oscil·la entre 1,29 m a l'entrada de la cavitat i 0,38 m al tram més estret del passadís. Al final del passadís s'obre un espai en direcció nord que conforma una petita galeria que hem anomenat "sala". Presenta una planta arrodonida i un sostre en forma de xemeneia que conforma una cúpula. Les seccions de les parets no són uniformes a causa de l'erosió i de la pròpia morfologia de la cavitat. A la superfície de la sala, s'hi van trobar també blocs caiguts del sostre procedents de l'erosió de les parets. El diàmetre màxim de l'espai interior excavat a la campanya de l'any 2006 és, en el seu eix SE-NW, de 2,78 m i, en l'eix SW-NE, de 2,80 m. En iniciar l'excavació, la sala mostrava un espai no reblert d'uns 6 m d'alçària fins arribar a la roca del sostre (Figura 1).

La cavitat està reomplerta de material sedimentari de gra fi, l'origen del qual es relaciona amb l'alteració de les seves parets i les aportacions que s'han pogut introduir des de l'exterior, així com alguns blocs de mida heterogènia que es documenten al llarg de tota la seva seqüència produïts per la descamació de les parets. Els sediments mostren una inclinació SW-NE, poc marcada als seus sectors inicials (entorn als 5º), però que augmenta gradualment fins als seus sectors finals, que arriben als 46º.

SEQÜÈNCIA ESTRATIGRÀFICA I FORMACIÓ DEL JACIMENT

Estratigrafia

L'estratigrafia holocènica de l'àrea excavada ha estat estructurada en tres nivells arqueològics per sota d'una fina capa superficial amb aportacions recents (Figura 2):

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 98

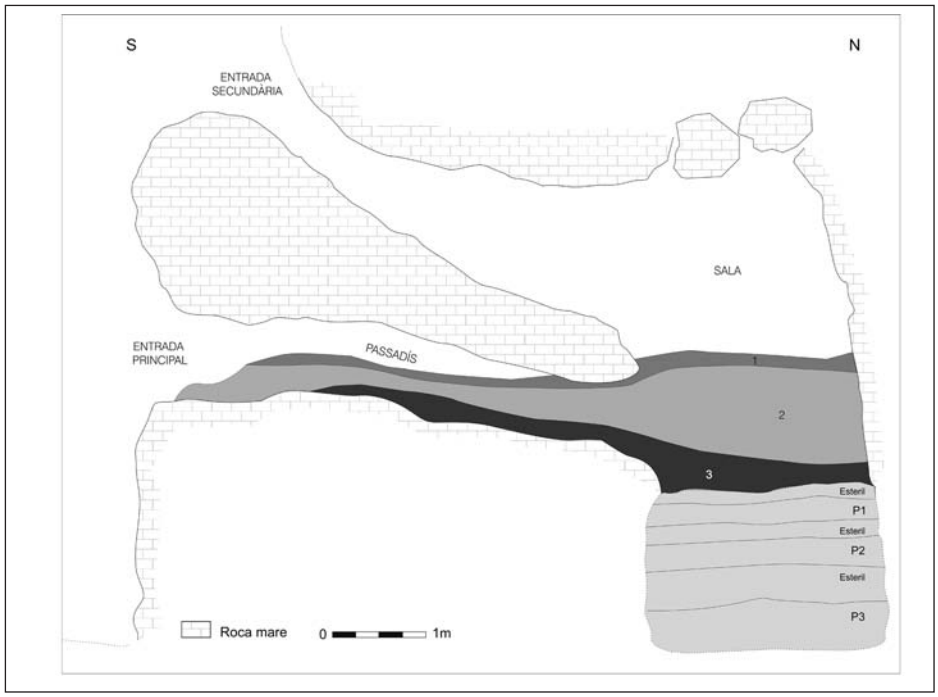

Figura 2. Secció S-N de la cavitat del Forat de Conqueta, amb indicació dels nivells arqueològics holocènics (1, 2 i 3) i plistocènics (P1, P2 i P3)

Nivell 1: Presenta un gruix que varia entre 10-15 cm i una coloració gris-negre. Està format per un sediment arenós amb blocs de mida mitjana (15-20 cm) i gran (>20 cm), amb una crosta de carbonat càlcic, que es distribueix per tota la seva extensió. Correspon a la part superficial de la seqüència i es troba molt alterat per un seguit de processos postdeposicionals naturals i antròpics, tal com mostra el seu rebliment amb blocs calcaris, i la presència de bioturbació, com excrements d'aus, nius i branques

Nivell 2: Presenta un gruix entre els 60 i els 80 cm i una coloració heterogènia entre gris, amb taques blanques de carbonat càlcic, i negre en aquelles zones on hi ha hagut combustió. Està format per un sediment arenós amb clastos de mida petita (5-10 cm) i mitjana (15-20 cm). No és un nivell uniforme pel que fa a la coloració i textura ja que presenta bosses de sediment cendrós i àrees de coloració negra i, ocasionalment, amb rubefacció. En aquest nivell és abundant la presència de microfauna, que es distribueix per tot el nivell, amb una marcada acumulació cap a les parets de la cavitat. Aquesta microfauna es presenta tant termoalterada com sense senyals d'alteració tèrmica.

Nivell 3: Presenta un gruix variable entre 25 i 40 cm d'un sediment amb matriu argilosa, amb una coloració vermellosa. Hi ha presència de clastos de mida mitjana (15-20 cm). Mostra una coloració i textura semblants en tot el nivell estratigràfic. Només es va detectar al tram final del passadís i a la sala, que té unes dimensions menors que al

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 99

nivell 2, a causa de l'aparició de la roca mare en la seva part més occidental. Aquest sediment provindria de colades procedents de l'est a través d'escletxes produïdes per fractures. En el sector central de la sala es va documentar una depressió oval de 75 cm d'amplada, 65 cm de longitud i 35-40 cm de profunditat, amb un rebliment format per un sediment argilós de color marró fosc. Aquest nivell està delimitat per un sostre amb rubefacció que correspon a l'espai de combustió E5 del nivell 2.

Pel que fa a la base d'aquest nivell, mostra un canvi marcat de coloració i una major compactació del sediment. De fet, per sota d'aquest dipòsit del nivell 3 es va documentar un paquet sedimentari la formació del qual es podria situar, de forma genèrica i segons les característiques de les restes faunístiques registrades, en un moment avançant del Plistocè, que va ser objecte d'una recerca específica (Mora *et alii,* 2008).

Tot i aquesta diferenciació estratigràfica establerta al registre de camp, el material arqueològic (tant artefactual com paleoantropològic) dels nivells 1 i 2 presenta una gran homogeneïtat amb abundants remuntatges verticals que són el resultat d'intenses remocions al llarg de l'ús funerari de la cavitat i que permeten, per tant, de fer-ne una anàlisi conjunta. Per contra, el nivell 3 es presenta com una unitat arqueològica nítidament diferenciada, no sols per les seves característiques sedimentàries, sinó també per un registre material singularitzat per l'absència de restes paleoantropològiques i faunístiques, a més d'un conjunt artefactual homogeni.

L'ús natural de la cavitat

L'excavació del Forat de Conqueta ha proporcionat un abundant conjunt microfaunístic que supera les 5.000 restes, amb presència de lagomorfs, rosegadors, quiròpters, un ampli espectre d'aus no determinades de diverses mides (i que possiblement representen distints nivells tròfics), rèptils i amfibis.

Sota aquesta perspectiva, s'ha d'assenyalar que el Forat de Conqueta és una petita cavitat en la qual regularment s'instal·len i niuen aus predadores. En conseqüència es tracta d'un dipòsit natural en el qual es poden analitzar les relacions tròfiques dels ecosistemes del seu entorn. L'abundància de lagomorfs i aus de talla mitjana suggereix que una au rapinyaire de mida gran és un acumulador principal. Concretament pensem que al Forat de Conqueta, va instal·lar-s'hi de forma regular un gran duc (*Bubo bubo*). De fet, aquestes aus continuen instal·lant-se en la cavitat, i en altres properes de la mateixa paret calcària, segons informacions dels agents forestals del Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya. A l'estudi arqueofaunístic que s'ha fet fins i tot s'hi han constatat modificacions sobre vèrtebres cervicals d'una guineu, la qual cosa indica que aquest predador també transporta i diposita aquest carnívor.

D'altra banda, l'abundant conjunt de microvertebrats recuperat mitjançant els mostrejos fets van permetre recuperar una quantitat no determinada de restes, però que es comptabilitza per milers. Aquestes restes segurament van ser acumulades per diferents espècies d'aus predadores que podran determinar-se a partir de l'estudi de la composició del conjunt i de les modificacions que hi apareixen, la qual cosa ens permetrà derivar inferències d'ordre ecològic sobre l'Holocè recent en el sector sud-oriental dels Pirineus.

Cal detenir-se aquí breument en la relació que pot establir-se entre les restes microfaunístiques documentades i la dinàmica de formació del jaciment. L'abundant microfauna dels nivells 1/2 no es presenta com a paquets uniformes afectats o no per altera-

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 100

cions tèrmiques, sinó que es presenta aleatòriament amb una disposició tendent a estar en contacte amb les parets de la cavitat. La reiteració d'indicadors de termoalteracions no estructurades sobre un conjunt que s'acumula de forma natural, com sembla que és el cas, implica la recurrència d'episodis d'acció de foc seguits de remocions de sediments orgànics i inorgànics en la formació del dipòsit.

Indicadors de l'acció de foc

Al nivell estratigràfic 1/2 del Forat de Conqueta, hi abunden els indicadors de l'acció del foc, així com la presència de cendres i bosses carbonoses dins de la matriu sedimentària. Allà on aquests indicadors estan més definits s'han pogut delimitar fins a cinc espais (E1, E2, E3, E4, E5) que mostren, en diversos graus, una forta afectació pel foc (tant en extensió com en intensitat) amb grans acumulacions de cendres, sediments carbonosos i zones amb rubefacció. També s'han documentat diverses taques disperses, tant al passadís com a la sala, de coloració negra intensa i de mides màximes que oscil·len entre els 3 cm i els 15 cm d'amplada, probablement originades per la desintegració de material orgànic cremat.

S'ha optat per definir aquests paquets sedimentaris amb indicis d'afectació pel foc com a espais de combustió ja que mostren clars indicadors d'haver estat sotmesos a una intensa acció tèrmica, però sense presentar elements de delimitació ni d'altres indicadors que demarquin àrees d'activitat o estructures relacionades amb l'ús d'energia tèrmica.

Dels cinc espais de combustió definits, un es troba al passadís de la cavitat (E1) i la resta, a la sala (E2, E3, E4, E5). En tots els casos, aquests espais s'associen a bosses de cendres i/o sediment carbonós i la seva distribució és tant horitzontal com vertical, per la qual cosa sembla que es tracta de moments successius en els quals hi va haver una forta afectació pel foc a l'interior de la cavitat. L'associació que es dóna a tots els espais de combustió delimitats, a excepció de l'espai E5, amb conjunts esquelètics articulats parcialment o total apunta al fet que es tracta de sectors que han patit processos postdeposicionals de menys intensitat que la resta de la cavitat.

L'espai de combustió E1 s'associa a les restes esquelètiques d'un individu infantil (Articulat I2) trobat en connexió anatòmica i dipositat als sectors centrals del passadís que mostra una cremació parcial. Les dimensions d'aquest espai són de 30 x 15 cm i es caracteritza per un sediment gris-negre, de 3 cm d'espessor, i per la presència de carbons, punts blanquinosos i roques cremades amb sediment negre adherit.

L'espai de combustió E2, de forma aproximadament circular, de 15 cm de diàmetre, i 10 cm d'espessor, és el que mostra unes dimensions més reduïdes. Mostra una millor conservació que la resta d'espais delimitats. El seu sediment és de coloració heterogènia que abraça des del gris al negre i conté carbons de mida petita i zones amb rubefacció. Al seu interior es va trobar una extremitat posterior de *Canis familiaris*, totalment cremada i en connexió anatòmica.

L'espai de combustió E3 té forma semicircular, amb unes mesures màximes de 20 x 35 cm i un gruix de 8-10 cm. Es caracteritza pel fet que mostra una gran acumulació de sediment gris-negre amb taques blanques dins una matriu sedimentària més argilosa que la resta del nivell estratigràfic. En el límit occidental d'aquesta àrea de combustió es va documentar una mandíbula humana totalment cremada amb les dents estellades per l'acció de foc.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 101

L'espai de combustió E4 és de forma oval (1,20 m x 0,50 m) i s'associa a l'individu Articulat 1. El sediment, amb un gruix màxim de 18 cm, té una coloració que combina el gris, el negre i el vermell i presenta signes clars de combustió. L'esquelet està envoltat d'aquest sediment, el qual està barrejat amb microfauna cremada. En extreure l'individu Articulat 1 es va documentar una capa de rubefacció estèril que es va anomenar àrea de combustió E5. Aquesta àrea de combustió E5 conforma la base del nivell 2. Presenta una planta arrodonida amb una amplada màxima de 76 cm i una amplada mínima de 50 cm i es troba per sota i en contacte amb els individus Articulats 2 i 3. Es tracta d'un sediment estèril de composició argilosa-sorrenca i coloració marró fosc-negre amb una espessor variable que oscil·la entre els 10 cm i els 15 cm i que separa, en aquesta zona del jaciment, el nivell 2 del nivell 3.

Els indicadors de l'existència de processos intensos i reiterats de combustió a l'interior de la cavitat que conforma el jaciment del Forat de Conqueta es constaten no sols en les característiques sedimentàries del nivell arqueològic 1/2 i en els espais de combustió delimitats, sinó que també s'han evidenciat clarament alteracions produïdes per acció tèrmica d'intensitat variable en el conjunt de restes recuperades amb una incidència diferenciada segons els tipus de material. La distribució per sectors dels materials arqueològics amb alteracions tèrmiques mostra en el cas de les restes humanes una concentració quasi exclusiva als sectors finals del passadís, especialment a la sala, mentre que en el cas dels altres conjunts, tot i la significativa concentració en els mateixos sectors, presenta pics de freqüència relativa al tram central del passadís, malgrat que en tots els casos estan pràcticament absents en els sectors inicials de la cavitat més propers a l'obertura d'accés.

Disposició i distribució de les restes humanes

La major part de les restes humanes documentades es troben desarticulades i concentrades en els sectors del final del passadís i, majoritàriament, a la sala. La dispersió de les restes humanes i la fragmentació de les diferents parts esquelètiques dels individus és molt marcada. Com ja s'ha fet esment, només s'han documentat quatre individus articulats i, per tant, en posició primària: un al passadís (Articulat I2), i tres a la sala (Articulats 1, 2 i 3) i en cap dels quatre casos s'ha pogut recuperar la totalitat de les seves parts esquelètiques. Als tres individus articulats de la sala els manquen, en tots els casos, els ossos del crani, mentre que només es van poder recuperar fragments de mida petita del crani de l'Articulat I2.

Malgrat la intensa desarticulació que mostra, de forma majoritària, el conjunt paleoantropològic, la conservació en situació primària d'aquests quatre individus s'associa a ubicacions singulars dins de la cavitat. L'Articulat I2, un individu infantil de 8-9 anys, es va trobar en els sectors de menys amplada del passadís, i s'ajustava de tal manera a les seves parets que taponava l'accés als sectors interiors i a la sala. Per contra, els Articulats 1, 2 i 3—tots tres individus masculins adults o juvenils—es van documentar en la base del nivell 1/2 de la sala en contacte amb un sediment fortament termoalterat que separava, en aquesta zona, el nivell 1/2 del nivell 3 (espai de combustió 5). La seva disposició indica l'anterioritat dels Articulats 1 i 3 respecte a l'Articulat 2, tot i que sembla que es tracta de tres deposicions fetes en un interval de temps força reduït.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 102

Quant a la dispersió vertical de les restes esquelètiques humanes, aquestes es troben únicament associades al paquet sedimentari corresponent al nivell 1/2 de la seqüència estratigràfica, sense que s'hagin documentat associacions microestratigràfiques internes a excepció dels tres individus articulats de la sala. Esporàdicament es van registrar restes paleoantropològiques de mida petita, fonamentalment peces dentàries, associades al nivell estratigràfic inferior. Per tal de confirmar la hipòtesi que es tractava de percolacions produïdes per la forta acció antròpica i bioturbació evidenciada al llarg de tot el dipòsit, es va procedir a la datació de dues mostres d'aquest material desplaçat, que confirmà la seva coherència cronomètrica amb el material recuperat al nivell 1/2.

El 84 % dels ossos humans desarticulats determinables registrats a l'excavació del Forat de Conqueta mostren l'acció del foc sobre ells. Les seves diverses coloracions, que van del marró clar fins al blanc passant pel negre, han permès estimar la temperatura a la qual van estar exposats i constatar que estan representades totes les coloracions possibles i, per tant, tots els estadis i graus de combustió, que arriben a superar els 900º C en més del 10 % dels ossos humans recuperats.

Disposició i distribució del material arqueològic

De forma general, un dels elements més caracteritzadors del jaciment del Forat de Conqueta és l'escassa presència de materials artefactuals, que contrasta amb l'abundància de restes humanes a la majoria de sectors del jaciment en el nivell 1/2 (Taula 1). Tant els uns com els altres es troben, majoritàriament, en posició secundària i amb signes d'una forta alteració postdeposicional. La distribució dels materials artefactuals del nivell 1/2 a la cavitat presenta, a l'igual que en el cas de les restes humanes, la seva màxima concentració a la sala, malgrat que es distribueixen de forma més homogènia al llarg del passadís. Pel que fa als materials del nivell 3—exclusivament material ceràmic i material lític amb total absència de restes faunístiques i humanes—si bé presenten també una marcada concentració a la zona més interior de la cavitat, el nombre més elevat d'efectius se situa a l'angle nord-oriental de la sala que coincideix amb el sector de la cavitat amb major pendent i profunditat.

Prenent com a referència les característiques del conjunt ceràmic, el del nivell 1/2 mostra unes marcades diferències amb les del nivell 3—el primer amb fragments corresponents a una major diversitat de vasos (un màxim de 19), mentre que el nivell basal mostra un ventall més reduït de vasos representats (un màxim de 8). Cal destacar que, a més, més de la meitat dels fragments ceràmics del nivell 3 corresponen a un únic contenidor de mida gran. També el conjunt ceràmic del nivell 1/2 presenta un grau més elevat de fragmentació, desarticulació i dispersió dels vasos al llarg del passadís de la cavitat. Només en un cas s'ha conservat un vas sencer, de mida petita, i només en dos casos s'ha pogut reconstruir el perfil complet de les peces. Per la seva banda, els fragments ceràmics del nivell 3 presenten també una marcada fragmentació i no s'ha pogut reconstruir el perfil sencer de cap de les peces.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 103

	Nivell 1/2	Nivell 3
Fauna (NR) 382	0	
Fragments ceràmics	283	233
Suports de foc 197	0	
Industria lítica 14	25	
Indústria òssia 5	0	
Ornaments 39	3	
Elements metàl·lics	2	0
Destrals 7	0	
Altres elements macrolític	13	6

Taula 1. Freqüència absoluta de materials arqueològics documentats als nivells 1/2 i 3 del Forat de Conqueta

CRONOLOGIA ABSOLUTA

El programa de datacions radiocarbòniques del jaciment de Forat de Conqueta s'ha fet sobre material orgànic humà, concretament sobre col·lagen extret de la dentina, exceptuant en un cas que comentarem més endavant en el qual s'ha fet la datació sobre material ossi humà. El col·lagen, a causa de la seva naturalesa química, és incapaç de bescanviar carboni amb el medi exterior i això redueix molt la possibilitat de contaminació de les mostres i augmenta les garanties que la data experimental sigui equivalent a la data física. Per altra banda, s'han escollit les dents i no els ossos perquè la majoria de restes humanes estaven cremades i les dents, per la seva duresa i estructura, ajuden a mantenir la integritat del col·lagen i el protegeixen de la termoalteració. Les elevades temperatures destrueixen l'estructura del col·lagen, però el càlcul de la ràtio carboni/nitrògen monitoritza si la proteïna extreta s'ha desnaturalitzat a causa de les elevades temperatures i no reflecteix, doncs, les condicions *in vivo*.

S'ha triat la peça dental més repetida en el conjunt de restes humanes per tal de datar el nombre màxim d'individus diferents i poder establir amb més precisió la seqüència d'ús de la cova com a contenidor funerari. Per aquest mateix motiu, s'han seleccionat tant peces dentals definitives com temporals, és a dir, tant d'individus adults com de subadults. Del total de 13 mostres seleccionades per a l'anàlisi de carboni 14, tres van donar un rendiment de col·lagen tan baix que no s'han pogut analitzar.

Quant als quatre individus articulats parcialment conservats, nomes en un cas s'ha pogut fer una datació, ja que no tenien dents conservades i els seus ossos presentaven un grau de cremació tan elevat que impedia l'extracció de col·lagen. Tot i així, es va poder datar una única mostra de l'Articulat 2 que va permetre ubicar cronomètricament l'inici de l'ús funerari de la cavitat.

Les datacions obtingudes (Taula 2) mostren un ús funerari molt perllongat que abraçaria més de 2.000 anys. En termes de periodització cultural, l'ús funerari del Forat

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 104

de Conqueta s'iniciaria en el Neolític final per finalitzar en un moment avançant del Bronze recent. No obstant això, cal remarcar que, atenent-nos a la sèrie de datacions disponible, aquesta utilització apareix com a intermitent i d'intensitat diversa, amb etapes d'ús més freqüent seguides de fases sense constància de deposicions funeràries.

	^{14}CAge [BP]	STD [BP]	CalAge p(95%) [calBC/AD]	CalAge p(95%) [calBP(0=AD1950)]	^{14}C	Mostra	Observacions
Ua-34287	2960	± 35	1310 - 1070 calBC	3260 - 3020 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34288	3220	± 35	1570 - 1410 calBC	3520 - 3360 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34289	4140	± 45	2920 - 2560 calBC	4870 - 4510 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34290	4475	± 60	3420 - 2940 calBC	5370 - 4890 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34291	3240	± 35	1620 - 1420 calBC	3570 - 3370 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34292	3155	± 40	1520 - 1360 calBC	3470 - 3310 calBP	AMS	Dent	Tooth, 61
Ua-34293	3160	± 40	1530 - 1370 calBC	3480 - 3320 calBP	AMS	Dent	Tooth, 61
Ua-34294	3900	± 40	2510 - 2270 calBC	4460 - 4220 calBP	AMS	Dent	Tooth, 11
Ua-34295	3340	± 35	1740 - 1500 calBC	3690 - 3450 calBP	AMS	Dent	Tooth, PM
Ua-34296	3285	± 35	1650 - 1490 calBC	3600 - 3440 calBP	AMS	Dent	Tooth, PM
Beta - 243284	4060	± 35	2890 - 2570 calBC	4840 - 4520 calBP	AMS	Os	Talus - Articulat 2

Taula 2. Sèrie cronomètrica del Forat de Conqueta

L'ÚS DE LA CAVITAT COM A ESPAI D'EMMAGATZEMATGE: L'ORGANITZACIÓ DE L'ESPAI NEOLÍTIC

El material arqueològic del nivell 3

En el repertori material del nivell 3 només estan representats fragments ceràmics i un conjunt reduït de materials lítics. També es van documentar tres penjolls (dos elaborats sobre petxina i un elaborat sobre marbre verd), que, interpretem, però, com a probables percolacions procedents del nivell superior. No es va documentar cap resta òssia (Taula 1).

Els dos nuclis de sílex registrats van ser destinats a la configuració de suports laminars, en concret, deu laminetes senceres i tres fragmentades (Figura 3). Quant a les variables tipomètriques, presenten en conjunt unes mides de longitud i amplada entre 3 cm i 0,5 cm, amb espessors de menys de 0,5 cm. Les seccions que predominen són seccions trapezoïdals amb arestes paral·leles, amb algunes laminetes de seccions triangulars, en el que fa referència a les seccions transversals. Les seccions sagitals es caracteritzen pel fet que presenten una morfologia plana i lleugerament corbada. S'han registrat també sis

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 105

objectes retocats tots els quals estan configurats sobre suport laminar. Hi ha dues laminetes fragmentades retocades amb unes longituds i amplades de menys de 2,5 cm i de seccions trapezoïdals i arestes paral·leles, amb plataformes de percussió planes i extraccions longitudinals proximals. Els altres quatre objectes retocats, tots de sílex, pertanyen al grup de micròlits geomètrics: dos segments de cercle, un trapezi rectangle i un burí. Altres materials lítics documentats són un fragment d'allisador de corniana i sis eines petites de diverses litologies i tipologies, majoritàriament fragmentades.

Del conjunt ceràmic, del qual no ha pogut recuperar-se cap perfil sencer, destaca el fet que dels 233 fragments recuperats, 133 fragments corresponen a un únic vas (FC-3-VG), del qual també es van documentar 14 fragments, molt alterats per l'acció tèrmica, al nivell 1/2 . Es tracta d'un vas globular de grans dimensions amb coll i fons convex, de pasta vermella i acabat exterior espatulat i amb una amplada màxima que podria establir-se entorn dels 50 cm. S'ha recuperat el fragment d'una nansa de cinta, corresponent a aquest mateix vas, que devia estar situada a la seva part superior (Figura 3). Aquest recipient ceràmic presenta una gran similitud amb un vas trobat fora de context a l'àrea del Coll de Porta, a Vilanova de la Sal, a uns 5 km en línia recta del jaciment del Forat de Conqueta (Alós, 1991). El vas del Coll de Porta presenta unes característiques morfològiques, mètriques i tecnològiques pràcticament idèntiques al documentat al nivell 3, així com unes nanses de cinta (dues en el cas del Coll de Porta) en una ubicació similar.

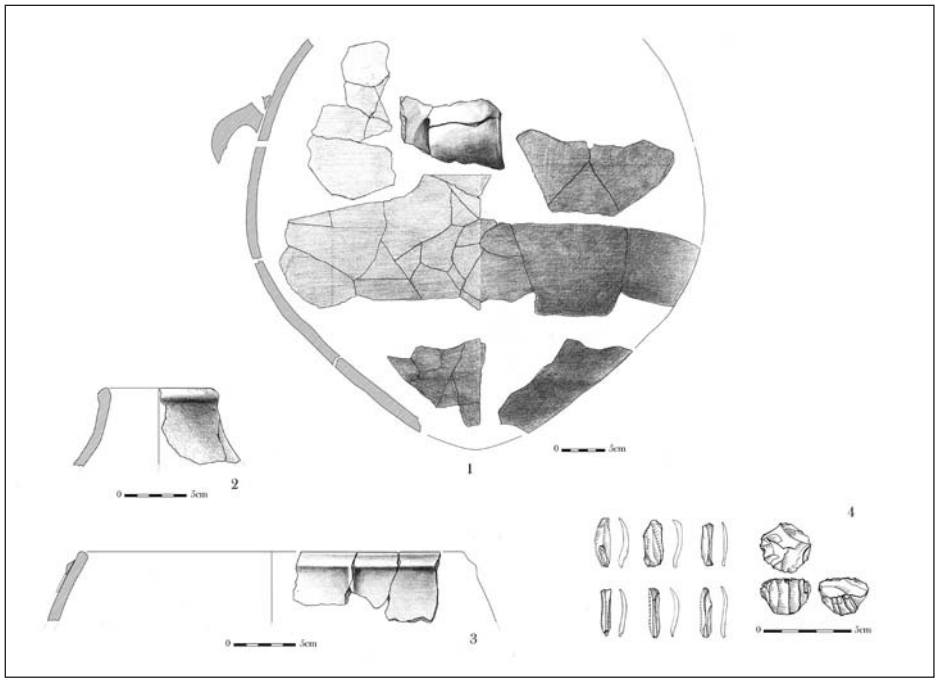

Figura 3. Materials arqueològics del nivell 3 del Forat de Conqueta. Conjunt ceràmic: 1 – FC-3-VG; 2 – FC-3-VD1; 3 – FC-3-VD2; Material lític: 4 – Nucli i laminetes de sílex

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 106

De la resta de fragments ceràmics del nivell 3 destaquen el coll d'una ampolla globular (FC-3-VD1) de pasta fosca i brunyida i diàmetre de boca de 9 cm, amb vora reforçada, i una altra vora d'un gran recipient subesfèric (FC-3-VD2), de pasta clara, acabat espatulat i diàmetre de boca de 30 cm, amb un cordó lliso situat de forma paral·lela per sota del llavi del qual surt un altre cordó lliso vertical (Figura 3).

La tipologia d'aquest conjunt material, tant lític com ceràmic, permet ubicar aquest nivell de forma clara en una etapa avançada del neolític antic, com el que podem trobar a les properes Cova Colomera (Oms, 2008) i Cova del Parco (Petit, 1996), a les coves de Chaves i Olvena, a Osca (Baldellou, Ramón, 1995) o, ja a l'àrea de la Garrotxa, a la Cova 120 (Agustí *et alii,* 1987) o al jaciment de Plansallosa (Bosch *et alii,* 1998).

L'organització de l'espai neolític

Tant les característiques dels materials del nivell 3 com la seva ubicació al sector final de la cavitat que conforma el jaciment del Forat de Conqueta, apunten cap a un context relacionat amb l'ús d'aquest espai per a un tipus d'emmagatzematge que hauria requerit unes condicions de conservació específiques.

L'emmagatzematge en coves és una pràctica habitual en societats agrícoles i ramaderes i està àmpliament documentat en època prehistòrica, tot i que el seu estudi s'associa principalment a l'emmagatzematge de gra (Bouby *et alii,* 2005). En el cas del nivell 3 del Forat de Conqueta no s'han documentat restes paleocarpològiques, però sí elements relacionables amb aquesta funció de magatzem en cova com la presència de contenidors ceràmics de gran capacitat i l'absència d'indicadors d'activitats *in situ*. L'ús de cavitats com a espai d'emmagatzematge sembla haver constituït una pràctica comuna a la zona que es perllonga fins a cronologies més tardanes, tal com s'evidencia a l'estudi recent dels materials de la propera Cova dels Geguins, situada també al terme municipal de Santa Linya (Garcés *et alii,* 2005).

Aquesta funció de magatzem o amagatall, associada a tenalles de mida gran amb fortes similituds amb la documentada al Forat de Conqueta, s'ha establert també per a tota una sèrie de jaciments corresponents a les fases finals del Neolític antic a ambdues bandes dels Pirineus orientals. Es tracta tant de dipòsits en cavitats de petites dimensions amb un o dos vasos de mida gran, com el de Réseau Mitjaville al Conflent o la Cova de la Font Calde al Vallespir (Treinen-Claustre, 1984) com en cavitats més àmplies, com la ja esmentada Cova 120, amb una sèrie extensa de grans contenidors ceràmics (alguns dels quals clarament relacionables amb el vas del Forat de Conqueta) i altres dispositius d'emmagatzematge.

Tot plegat, aquest conjunt de dades de jaciments neolítics pirinencs i prepirinencs, que semblen compartir una tradició de manufactura ceràmica comuna, estan mostrant una concepció de l'espai complexa, en la qual l'ús de coves podria abraçar un ventall d'activitats complementàries als assentaments a l'aire lliure com, entre d'altres, l'emmagatzematge especialitzat de curt o mitjà termini o l'estabulació d'animals (Bosch *et alii,* 1998; Oms *et alii,* 2008).

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 107

L'ÚS FUNERARI DE LA CAVITAT: PRÀCTIQUES RITUALS AL III I II MIL·LENNIS

Les dades paleoantropològiques

Al nivell 1/2 del jaciment del Forat de Conqueta s'han analitzat un total de 5.726 ossos, dels quals 4.060 estaven incomplets (73.2 %) i 1.486 complets (26.8 %). La resta (180) són remuntatges que, en formar part d'una altra peça, no s'han comptabilitzat a la base de dades. Aquest elevat percentatge de fragmentació ha constituït un seriós problema a l'hora de fer l'estudi antropològic i ha compromès, especialment, l'estudi mètric.

L'estudi paleoodontològic del jaciment del Forat de Conqueta també ha estat molt limitat a causa de la tipologia funerària (enterrament col·lectiu en cova) i del ritual d'enterrament (cremació parcial). La majoria de les dents s'han trobat aïllades, fora del suport ossi, la qual cosa n'ha dificultat la identificació i l'estudi. De manera provisional els resultats obtinguts en aquest estudi permeten afirmar que el nombre mínim d'individus representats per la mostra estudiada és de 41 i que d'aquests, fins a 6 individus podrien pertànyer a un grup d'edat infantil o juvenil.

Per al diagnòstic del sexe s'han valorat caràcters aïllats i la majoria de les vegades no ha estat possible emprar més d'un paràmetre. Per exemple, s'ha determinat el sexe d'un fragment de crani per la morfologia de la glabel·la o l'ini; o el d'un fragment de coxal, per l'amplada de l'escotadura ciàtica major o per la morfologia del pubis. S'ha de tenir en compte que en analitzar caràcters aïllats també baixa la precisió dels mètodes d'estimació del sexe, per això s'han de prendre els resultats com a aproximats, ja que les característiques del material no han permès un estudi més precís. Bàsicament s'han utilitzat mètodes morfològics, però també mètrics en algun cas concret, i han donat com a resultat la presència tant d'individus femenins com de masculins, amb una tendència a una major freqüència d'indicadors relacionats amb aquests darrers.

Per a l'estudi de l'edat s'ha contemplat el grau de sinostosi, que fa referència al grau d'unió de les epífisis a les diàfisis dels ossos llargs i que inclou tres categories: epífisis lliures, epífisis fusionades, però presència de línia metafisària, i epífisis fusionades. Així s'han establert dues categories àmplies, adults i subadults, basades en el fet que l'individu hagi completat el creixement o no. En la majoria dels casos d'individus subadults, s'han valorat la presència de centres d'ossificació i la manca de fusió de les epífisis, encara que en casos concrets s'ha emprat la mètrica (Alduc-Le Bagousse, 1988). Els resultats preliminars per a les dues categories d'edat emprades (adults/subadults) mostren una relació de presència aproximada de 3:1.

Totes les restes humanes recollides van ser examinades per detectar possibles rastres deixats per malalties, però les troballes paleopatològiques han estat esporàdiques i aïllades i no es poden treure conclusions sobre l'individu que les patia ni sobre les freqüències en el grup. Dins d'aquestes patologies documentades destaca la presència d'un radi dret, parcialment conservat i pertanyent a un individu adult, probablement jove, en el qual s'observa una petita punta de sílex clavada en la tuberositat bicipital. És evident que l'individu va patir una ferida per fletxa i va sobreviure. Sembla probable que, o bé ell mateix o bé algun membre del grup, va arrencar la fletxa, però la punta es va trencar i un petit fragment va restar clavat en l'os.

Hi ha diferents indicadors del fet que els ossos humans es van cremar *in situ*, a dins de la cova, com ara la recuperació de peces òssies i dentals de mida molt petita (fins i

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 108

tot fragments de corona que van explotar durant la combustió dels cranis), el manteniment d'algunes connexions anatòmiques estretes i els contextos sedimentaris dels quatre individus articulats, que mostren una intensa rubefacció. Alguns ossos humans presenten en la superfície la descamació típica de la cremació d'ossos en fresc, sense que es pugui diferenciar si es van cremar amb carn o quan aquesta ja es trobava en una primera fase de descomposició immediatament posterior a la mort de l'individu.

Com ja s'ha fet referència només s'han recuperat quatre individus articulats parcialment conservats—tres individus masculins adults o juvenils i un infantil—i alguns altres ossos aïllats que mantenien parcialment la connexió anatòmica, distribuïts al llarg de tota la seqüència estratigràfica. Tres dels quatre individus articulats estaven enterrats en una posició forçada de les extremitats inferiors, dos d'ells amb les cames flexionades cap endarrere i l'altre amb les cames flexionades sobre del pit. Per aquesta posició dels ossos de les extremitats inferiors i les estretes relacions anatòmiques, tot sembla indicar que els enterraven lligats o embolcallats, forçant la postura per aconseguir un farcell. Pel que fa als individus articulats parcialment conservats es pot dir que els van dipositar en posició de decúbit supí. L'individu infantil de l'entrada (Articulat I2) estava amb els genolls replegats per sobre del pit. Els cossos eren dipositats directament sobre el terra de la cova o sobre algun tipus de teixit vegetal o animal que no ha perdurat. En cap cas s'ha documentat l'existència de fosses excavades en el sòl de la cova.

No s'ha documentat l'existència de fenòmens de selecció i acumulació de restes òssies (cranis, ossos llargs, etc.) en cap sector de l'ossera, com podrien haver estat enterraments secundaris o desplaçaments antròpics de les restes, ni reduccions, ja siguin amb finalitat ritual o per guanyar espai en l'interior de la sala per a noves inhumacions, especialment tenint en compte la gran reutilització de l'espai durant un ampli període de temps. En aquest sentit, el fet que la majoria dels cossos fossin cremats va contribuir a una gran fragmentació del material, d'una banda dificultant la selecció de cranis o ossos llargs i, de l'altra, contribuint a disminuir l'espai que ocupava el cadàver mitjançant la combustió, fent segurament innecessària la seva reducció posterior. Tampoc s'han trobat indicis de descarnament ni de desmembrament dels cadàvers.

Indicadors d'ús del foc: el procediment tècnic

Un nombre significatiu de materials lítics del nivell 1/2 del Forat de Conqueta presenten unes característiques singulars que van exigir un estudi específic. Es tracta de nòduls o fragments de mides i matèria primera diferents que presenten alteracions per percussió o copejament en la seva superfície, així com resquills producte d'una acció antròpica intencionada entre ells. Els estigmes que presenten aquests materials van plantejar la possibilitat que es tractessin de suports actius i passius implicats en l'obtenció de foc. Indirectament, aquest procés generaria un conjunt de productes lítics amb estigmes clars de ser producte d'una activitat de percussió i no d'una talla intencionada. Aquesta activitat de percussió concorda amb un dels dos grans mètodes documentats en la prehistòria per a l'obtenció de foc, tenint present que l'altre seria la fricció (Collina-Girard, 1998).

Així s'han diferenciat entre aquells suports actius o passius el paper dels quals es pot intercanviar en funció de la matèria primera implicada; a més, s'han pogut diferenciar els suports lítics generats de manera involuntària per l'activitat de percussió duta a terme per

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 109

tal de generar l'energia necessària per obtenir combustió, així com els suports lítics generats com a conseqüència dels processos tèrmics que s'originaren a l'interior de la cavitat.

El grup considerat com de percussors actius (SF-1) és el que pren la funció de martell, és a dir, és el grup format per suports amb els quals es copeja. Aquest grup està dominat per les roques ígnies subvolcàniques que es documenten i que hem identificat com a dolerites, també conegudes com a ofites. Però igualment hem d'assenyalar que es documenten alguns d'aquests suports de sílex, amb estigmes d'ús similars als analitzats en les dolerites (Figura 4).

El grup corresponent als percussors passius (SF-2) està constituït per aquells suports de mesures inferiors als actius i que han estat els receptors dels cops o l'abrasió amb la finalitat de generar l'energia necessària per encendre foc. S'han anomenat passius per analogia amb els percussors coneguts com a dorments o *encluses* (Brumm, 2006), ja que corresponen a un suport que és copejat però que, a diferència d'aquells, actua de forma directa en l'activitat de generar energia o guspires per a l'obtenció de foc (Figura 4).

En el grup SF-3 s'inclouen els suports d'origen antròpic involuntari. Aquests suports han estat el resultat ocasional i no intencionat causat per l'acció de percudir els SF-1 (dolerites i sílex) contra els SF-2 (nòduls de sílex). En aquest procés es generen, involuntàriament, fragments amb resquills i positius molt similars als productes lítics habituals del procés de talla.

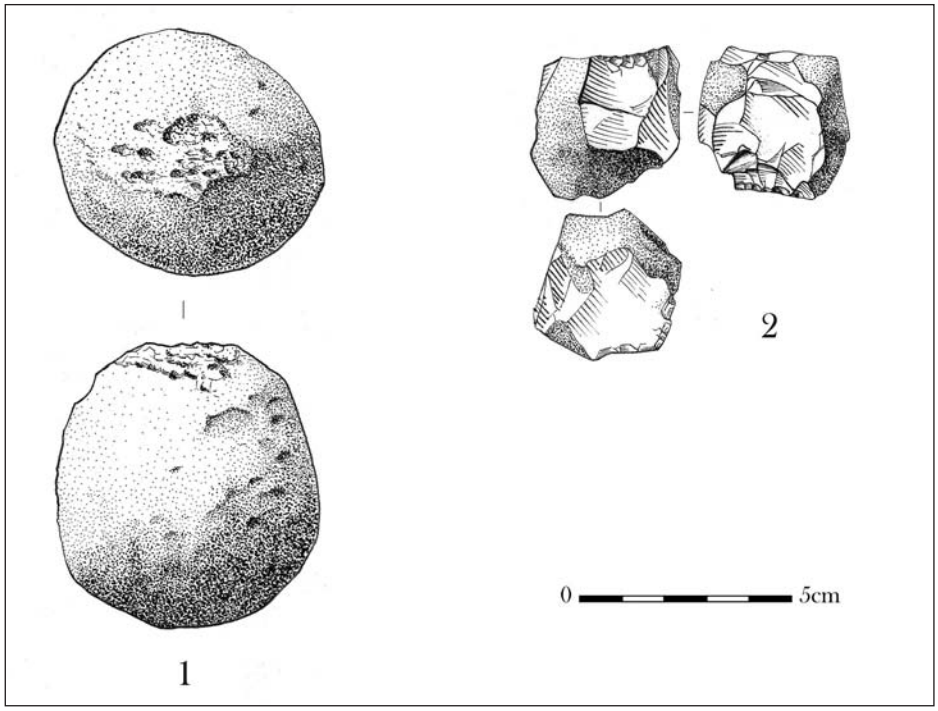

Figura 4. Suports de foc del nivell 1/2 del Forat de Conqueta. 1 – SF-1; 2 – SF-2

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 110

Els processos tèrmics que es van originar a l'interior de la cavitat van provocar que tots els materials arqueològics que conformen la unitat patissin fortes alteracions tèrmiques. S'han anomenat suports generats o alterats tèrmicament (SF-4) els efectius lítics que no corresponen a cap dels grups descrits anteriorment i que es van alterar o generar a partir de processos tèrmics. Cal destacar el remuntatge de nou efectius entre si, que pertanyen a un nòdul de sílex i que presenten indicadors visibles de les alteracions produïdes per l'acció del foc.

En total aquests suports de foc representen un 81,9 % dels efectius lítics del nivell 2, dels quals un 6 % correspon al grup dels SF-1 (percussors actius), un 10,9 % correspon als SF-2 (percussors passius), un 47,2 % al grup SF-3 (suports d'origen antròpic involuntari) i un 35,7 % al grup SF-4 (suports generats o alterats tèrmicament).

La distribució espacial dels percussors actius (SF-1) i dels percussors passius (SF-2) a la cavitat mostra que ambdós grups de suports es troben relacionats i agrupats a la zona de l'entrada i del passadís de la cavitat, mentre que la recuperació dels elements SF3 indica que la percussió dels suports es va fer a l'interior.

Els materials arqueològics: aixovars i ofrenes

Els materials artefactuals recuperats al nivell 1/2 són, com ja s'ha fet esment, força escassos amb relació al nombre mínim d'individus dipositats (Taula 1).

Concretament, el conjunt d'indústria lítica documentat es redueix a tres puntes de projectil, dues fulles foliàcies, un nucli, tres objectes retocats, una microlàmina i quatre ascles, tots fets sobre sílex (Figura 5). Per la seva banda, el conjunt de materials macrolítics està compost, quasi en la seva totalitat, per peces fragmentades. El grup d'eines polides de format gran i mitjà correspon, en la majoria dels casos, a eines de tipus destral o aixa tot i que cap d'aquestes es conserva sencera. Dins d'aquest grup, cal destacar una destral que presenta una clara presència de pigment d'ocre vermell a la part distal, a més d'estar a diferència de les altres, polida totalment. Aquesta peça es va documentar en el sector del passadís adjacent a l'Articulat I2. Les eines de format reduït d'aquest grup estan representades només per dos exemplars. Comparteixen la particularitat, a diferència del grup anterior, d'estar completament polides, a més de no presentar cap marca d'ús primari o secundari. Es tracta de destrals molt petites o destralons, una de dolerita, de color verd fosc, i una de marbre blanc impur (FC-M2-3637) (Figura 5). La resta de materials del registre macrolític del Forat de Conqueta es pot englobar sota la definició d'eines sobre roca; s'han pogut distingir quatre grups funcionals: mans de morter, peces passives de molins, percussors i polidors.

Com ja hem dit, el conjunt ceràmic del nivell 1/2 és força reduït (283 fragments) i amb només 3 perfils sencers reconstruïts. Prenent com a referència aquells fragments que han proporcionat informació mètrica, la majoria del material correspon a vasos de mida petita o mitjana, com el petit bol, de factura grollera i de 7,5 cm de diàmetre i 4,4 cm d'alçària, associat a l'individu articulat I2, o com les dues tasses carenades de pasta negra i superfície exterior brunyida (FC-VD7 i FC-VD8) i l'olla troncocònica amb decoració d'ungulacions i mamellons a la vora (FC-VD9) molt semblant, entre d'altres, als materials procedents del jaciment del Collet de Brics d'Ardèvol, al Solsonès (Castany *et alii,* 1992) (Figura 5). Entre els fragments pels

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 111

quals no s'ha pogut reconstruir el perfil, cal destacar part d'una vora d'un vas campaniforme (FC-VD13), amb decoració en bandes alternes d'impressions en cremallera i incisions de línies obliqües, que recorden els motius decoratius dels vasos campaniformes del Solsonès (Serra i Vilaró, 1924) i uns fragments de la vora d'un vas de parets molt fines i brunyides (FC-VD10), amb decoració acanalada de grups de línies paral·leles en zig-zag, pràcticament idèntic a un vas publicat per Maluquer (1945) procedent del dolmen de la Cabana del Moro de Bescaran a l'Alt Urgell (Figura 5).

El conjunt d'artefactes ossis està format per tres instruments apuntats i dos espatulats. Els tres instruments apuntats estan confeccionats sobre suports diversos: sobre tíbia de lagomorf, sobre diàfisi de mamífer mitjà no determinat (possiblement ovicaprí) i sobre metàpode de mamífer de talla gran que conserva la politja articulatòria. Quant als dos artefactes espatulats, el primer correspon a un fragment de diàfisi amb vora semicircular. El segon (FC-G2-402) s'elabora sobre tíbia d'ovicaprí. La configuració de la seva vora activa es fa per percussió, separant el terç superior de la diàfisi i l'epífisi proximal de l'os (Figura 5).

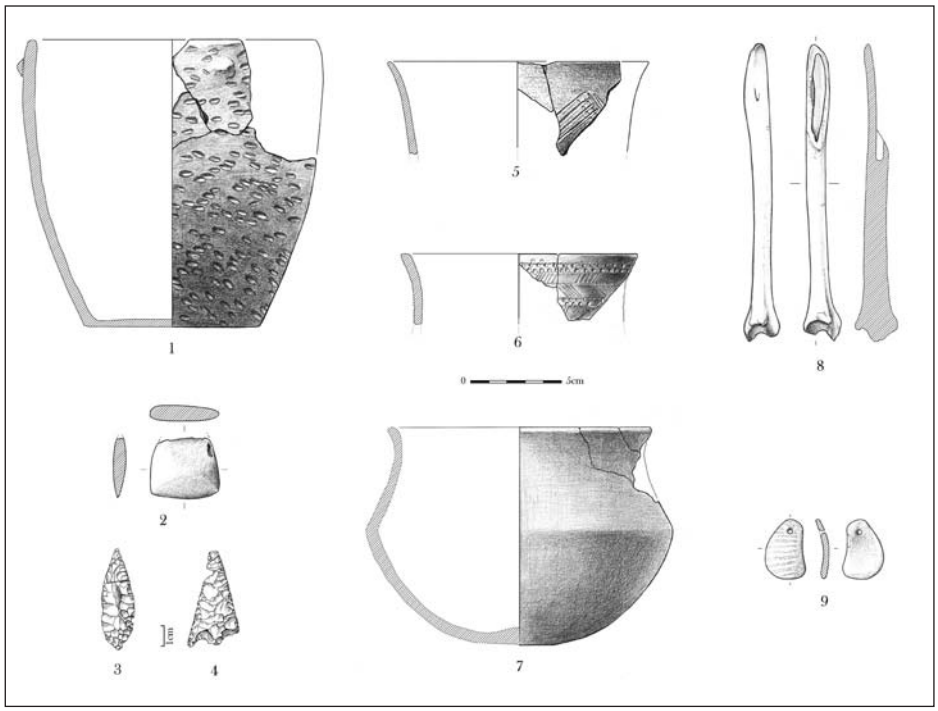

Figura 5. Materials arqueològics del nivell 1/2 del Forat de Conqueta. Conjunt ceràmic: 1 – FC-3-VD9; 5 – FC-3-VD10; 6 – FC-3-VD13; 7 – FC-3-VD8; Material lític: 2 – FC-M2-3637; 3 – FC-S2-6565; 4 – FC-S2-2330-VD; Indústria òssia: 8 – FC-G2-402; Ornaments: 9 – FC-K2-753. Tots els dibuixos a la mateixa escala, excepte 3 i 4

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 112

Cal destacar la presència de 42 artefactes que es poden incloure dins la categoria d'elements ornamentals. Es tracta d'un grup molt heterogeni que s'ha elaborat sobre diferents tipus de materials minerals, ossis i malacològics: dos canins de suid, 29 petxines marines (1 *Columbella rustica* i 28 *Dentalium* sp), una placa-penjoll sobre petxina marina (FC-K2-753), un penjoll quadrangular de resina fòssil i set penjolls de mida petita (tres denes sobre petxina marina, una sobre os, dues sobre marbre verd i una fragmentada de resina fòssil) (Figura 5).

Els únics objectes metàl·lics documentats al jaciment del Forat de Conqueta són dues anelles de 2 cm de diàmetre que es van localitzar al nivell 1/2, en posició secundària, als sectors finals del passadís. En tots dos casos, l'anàlisi metal·logràfica ha mostrat que es tracta de bronzes binaris (Cu+Sn) amb elevades impureses de plom.

Dins d'aquest apartat d'ofrenes funeràries cal plantejar la possibilitat que part de les restes de macromamífers registrades al nivell 1/2 puguin relacionar-se amb pràctiques rituals concretes. El nombre de restes recuperades al nivell 1/2 del Forat de Conqueta és de 285, de les quals 206 s'han determinat des del punt de vista anatòmic i específic. L'espectre d'espècies determinades està format essencialment per espècies domèstiques: *Canis familiaris*, *Sus domesticus*, *Bos taurus* i ovicaprins (almenys *Ovis aries* hi és representada). També s'han reconegut diverses espècies salvatges, malgrat que a partir d'escasses restes com succeeix amb *Vulpes vulpes*, o a partir de restes seleccionades com a suports per a l'elaboració d'instruments—com succeeix amb *Sus scropha*, *Cervus elaphus* i *Oryctolagus cunniculus*.

L'anàlisi de la representació anatòmica i de l'edat de mort de les espècies domèstiques apunta diversos aspectes. En el cas dels ovicaprins i suids es dipositen individus infantils amb edats inferiors als deu mesos, i un patró similar es reconeix almenys en un boví. Les connexions anatòmiques reconegudes permeten inferir que s'introdueixen principalment extremitats, malgrat que també s'han recuperat fragments que assenyalen el dipòsit d'un crani d'ovicaprí i un altre de porc.

Donades les característiques tafonòmiques del nivell 1/2, resulta problemàtic determinar la disposició primària de materials arqueològics (artefactuals i faunístics) que ens pugui informar de forma inequívoca sobre conjunts o elements que haguessin format part d'ofrenes relacionades amb individus concrets o sobre seqüències de deposició de materials relacionables amb el ritual funerari. Només en el cas de l'Articulat 2 podem establir, amb seguretat, la seva disposició contemporània i associada amb un destraló de cornubianita (S2-6150) que es va trobar agafat per la seva mà. Més dubtosa, malgrat que probable, és l'associació temporal i espacial amb l'Articulat 3 d'una punta foliàcia de sílex (S2-6209).

De la distribució per sectors del jaciment d'una selecció d'aquells materials arqueològics que s'han considerat diagnòstics quant a la seva caracterització com a possibles ofrenes funeràries, es desprèn la possibilitat de formular, com a hipòtesi, la intencionalitat ritual de la concentració i la disposició d'alguns d'aquests materials en els sectors immediatament adjacents on es va documentar l'Articulat I2 (un petit bol, 28 denes de *Dentalium,* un botó de resina fòssil, un caní de suid perforat, un punxó d'os, un penjoll sobre petxina i tres fitxes ceràmiques discoïdals), mentre que en la resta de sectors no s'aprecien concentracions o disposicions de materials que es puguin interpretar en el mateix sentit.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 113

Ritual funerari i territori

El Forat de Conqueta és una cova d'enterrament col·lectiu, d'ús diacrònic, amb enterraments successius durant un dilatat període de temps, que es devia començar a usar a la darrera meitat del 3er mil·lenni per donar fi al seu ús funerari en un moment a l'entorn del 1400-1300 cal BC. Si bé el final cronomètric del seu caràcter sepulcral el marquen les datacions radiocarbòniques, des de la interpretació sociocultural de les dades arqueològiques podem parlar d'un tancament ritual de la cavitat amb la inhumació/cremació d'un infant (l'Articulat I2) que segella de forma definitiva l'accés al seu interior.

Aquest fet suggereix un canvi radical en els rituals funeraris i, possiblement, en les formes d'organització social dels pobladors d'aquesta zona prepirinenca, on, a finals del 2n mil·lenni i, principalment, al llarg dels primers segles del 1r mil·lenni, es generalitza l'aparició de poblats associats a necròpolis tumulàries d'incineració, com el proper jaciment de la Colomina a Gerb (Ferrández *et alii,* 1991)

Per altra banda, el registre arqueològic del Forat de Conqueta ha fet possible plantejar amb força precisió quin seria el procediment mitjançant el qual es portava a terme aquest ritual funerari. Els cadàvers eren introduïts lligats i/o amb farcells a la sala de la cavitat, i portaven amb ells algunes de les seves pertinences o ornaments. Probablement es dipositaven a l'interior de la cova alguns elements com ofrenes—potser d'aliments—i fins i tot es pot proposar que es feien rituals que implicaven pintures amb ocre sobre els cossos dels morts o dels participants del ritual. Amb posterioritat s'encenia el foc a l'entrada de la sala, en què servia com a combustible tant la fusta aportada com la mateixa acumulació de material orgànic existent a la cavitat—ossos de microfauna. Les característiques específiques d'aquesta galeria d'un sistema càrstic amb dues obertures a l'exterior haurien possibilitat la circulació d'aire fent que a l'interior de la sala s'arribés a temperatures molt elevades.

En canvi, la dinàmica d'utilització de Forat de Conqueta com a espai funerari planteja més interrogants, ja que l'ampli arc temporal que abraça contrasta amb el nombre relativament baix d'individus documentats. La deposició, quasi coetània, dels primers individus (Articulats 1, 2 i 3) i les tendències d'agrupació de les datacions radiocarbòniques obtingudes, fan, de moment, més plausible plantejar com a hipòtesi un ús funerari puntual, al llarg d'una sèrie d'anys, i intermitent, és a dir, que hi havia llargs períodes de temps en què no es devia produir cap deposició. És possible que en aquests períodes en què no s'utilitzava el Forat de Conqueta, altres cavitats properes assumissin aquesta funció i s'alternessin com a lloc ritual.

En qualsevol cas, tant la llarga duració del Forat de Conqueta com a espai funerari, com la pervivència d'un mateix procediment ritual (la cremació a l'interior de la cavitat), indiquen l'alt grau d'arrelament d'unes mateixes poblacions a un territori específic i del seu conservadorisme cultural, malgrat els canvis i contactes regionals evidenciats en el seu repertori artefactual i, probablement, en alguns dels aspectes que conformaren la seva organització socioeconòmica per a la caracterització de la qual les dades encara són molt escasses.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 114

AGRAÏMENTS

L'excavació del jaciment del Forat de Conqueta forma part d'un projecte coordinat pel Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya i el Centre d'Estudis del Patrimoni Arqueològic de la Prehistòria de la Universitat Autònoma de Barcelona. Els treballs de camp van ser dirigits per Jezabel Pizarro, Anna Daura i Elena Garcia Guixé i han participat en el seu estudi Rui Albuquerque (estudi paleoodontològic), Ethel Allué (estudi antracològic), Eduardo Chimenos-Küstner (estudi paleoodontològic), Elisabet Díaz Pila (restauració i dibuix), Romao Esteves (estudi paleoodontològic), Elena García Guixé (estudi paleoantropològic), Paloma González Marcén (coordinació i estudi del material ceràmic), Jesús Jordá (estudi geològic), Mònica López Prat (restauració i tractament gràfic), Maria Lou (registre), Jorge Martínez Moreno (estudi arqueofaunístic, d'indústria òssia i d'ornaments), Cristina Masvidal (estudi del material macrolític), Rafael Mora (coordinació), Ignacio Montero (estudi arqueometal·lúrgic), Jezabel Pizarro (estudi del material lític) i Sofia Semper (estudi arqueofaunístic). Aquesta és una publicació del grup de recerca *Cultura material i arqueologia del comportament humà* (2009SGR729)

BIBLIOGRAFIA

AGUSTÍ, B.; ALCALDE, G.; BUXÓ, R.; JUAN-MUNS, N.; OLLER, J.; ROS, M.T.; RUEDA, J.M.; TOLEDO, A. (1987) *Dinàmica de la utilització de la cova 120 per l'home en els darrers 6.000 anys*. Girona: Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona.

ALÓS, C. (1990) "Revisió dels materials arqueològics del Museu Comarcal de la Noguera: el vas neolític de Coll de Porta". *La Noguera Estudis* 4: 5-8.

ALDUC-LE BAGOUSE, A. (1988) "Estimation de l'âge des non-adultes: maturation dentaire et croissance osseusse. Données comparatives pour deux nécropoles médiévales bas-normandes". *Actes des 3èmes Journées Anthropologiques*. *Notes et Monographies Techniques* 24: 81-103. Paris: Éditions du CNRS.

BALDELLOU, V.; RAMON, N. (1995) "Estudios de los materiales cerámicos neolíticos del conjunto de Olvena". *Bolskan* 12: 105-169.

BOSCH, A.; BUXÓ, R.; PALOMO, A.; BUCH, M.; MATEU, J.; TABERNERO, E.; CASADEVALL, J. (1998) *El poblat neolític de Plansallosa*. *L'explotació del territori dels primers agricultors-ramaders de l'Alta Garrotxa*. Olot: Museu Comarcal de la Garrotxa.

BOUBY, L.; FAGES, G.; TREFFORT, J.-M. (2005) "Food storage in two Late Bronze Age caves of Southern France: palaeoethnobotanical and social implications". *Vegetation History and Archaeobotany* 14: 313–328.

BRUMM, A. (2006) "Fire-making using a stone 'strike-a-light' in the Soa Basin of Flores, Indonesia". *Indo-Pacific Prehistory Association Bulletin* 26: 168-170.

CASTANY, J.; GUERRERO, L.; ALSINA, F. (1992) *El Collet de Brics d'Ardèvol: un hàbitat del calcolític a l'aire lliure (Pinós, Solsonès)*. Barcelona: Departament de Cultura.

COLLINA-GIRARD, J. (1998) *Le feu avant les allumettes*. *Expérimentation et mythes techniques*. Paris: Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme.

FERRÁNDEZ, M.; LAFUENTE, A.; LÓPEZ, J.B.; PLENS, M. (1991) "La necròpolis tumular d'incineració de la Colomina 1 (Gerb, la Noguera)". *Revista d'Arqueologia de Ponent* 1: 83-150.

TRIBUNA2009-05 9/11/10 10:17 Página 115

GARCÉS, I.; GONZÁLEZ, J.R.; RODRÍGUEZ DUQUE, J.I. (2005) "El jaciment de l'edat del ferro de la cova de Geguins (les Avellanes i Santa Linya, la Noguera)". *Revista d'Arqueologia de Ponent* 15: 201-233.

MALUQUER DE MOTES, J. (1945) *La provincia de Lérida durante el eneolítico, bronce y primera edad del hierro*. Lérida: Instituto de Estudios Ilerdenses.

MORA, R.; MARTÍNEZ MORENO, J.; VEGA, S.; LOU, M. (2008) *Sondejos geoarqueològics al barranc de La Conqueta (Les Avellanes-Santa Linya, la Noguera). Memòria de la campanya 2007*. Cerdanyola del Vallès: CEPAP-UAB.

OMS, F.X. (2008) Caracterització tècnica, tipològica i cronològica de les ceràmiques del Neolític antic de la Cova Colomera (Prepirineu de Lleida). *Archivo de Prehistoria Levantina* XXVII: 51-80.

OMS, F.X.; BARGALLÓ, A.; CHALER, M.; FONTANALS, M.; GARCÍA, M.S.; LÓPEZ, J.M.; MORALES, J.I.; NIEVAS, T.; RODRÍGUEZ, A.; SERRA, J.; SOLÉ, A.; VERGÈS, J.M. (2008). "La Cova Colomera (Sant Esteve de la Sarga, Pallars Jussà), una cueva redil en el prepirineo de Lérida. Primeros resultados y perspectivas de futuro". A: HERNÁNDEZ, M.S.; SOLER, J.A.; LÓPEZ PADILLA, J.A. (ed.) *IV Congreso del Neolítico de la Península Ibérica (Alicante, 2006)*: 230-237. Alicante: MARQ.

PETIT, M.A. (ed) (1996). *El procés de neolitització a la vall del Segre. La cova del Parco (Alòs de Balaguer, la Noguera). Estudi de les ocupacions humanes del V al II mil·lenni aC*. Barcelona: SERP/Universitat de Barcelona.

PIZARRO, J.; GARCIA GUIXÉ, E.; LOU, M.; VEGA, S. (2005) *Memòria de l'excavació del Forat de Conqueta (les Avellanes - Santa Linya, la Noguera) 1-15 juliol, 2005*. Cerdanyola del Vallès: CEPAP-UAB.

SERRA I VILARÓ, J. (1924) *El vas campaniforme a Catalunya i les coves sepulcrals eneolítiques*. Solsona: Museum Archaeologicum Dioecesanum.

TREINEN-CLAUSTRE, F. (1984) "Nouveaux éléments pour le Neolitique ancien du Rousillon". *L'Anthropologie* 88: 449-455.